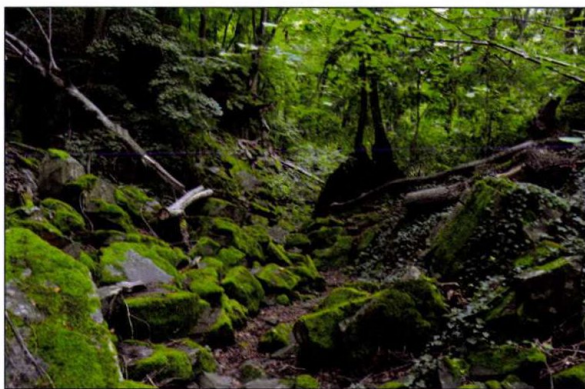

Bazaltutcán Vadlány-lik

A bazaltvulkánosság gazdag és látványos formakincset hozott létre a Kárpát-medencében. Ezek jelentős része a természeti értékek iránt érdeklődők számára ismert és közkedvelt turisztikai célpont. Évente sokan keresik fel akár a Medves-fennsík, a somoskői vár oldalában alábukó íves bazaltoszlopokat, vagy a Szilvás-kő bazaltfolyásait. Ki ne ismerné a csodálatos Balaton-felvidék bazaltsapkás tanúhegyekkel tagolt felszínét, a Hegyes-tű égbetörő bazaltoszlopait, vagy a Szent-György hegy látványos bazaltorgonáit? Ugyanakkor hányan hallottak a Kovácsi-hegy oldalában megbúvó bazaltutcáról, vagy az itt található kies Vadlány-lik barlangról? Pedig a maguk nemében egyedülálló látványosságokról van szó! Ráadásul, aki egyszer betéved a Keszthelyi-hegység egyedi bazaltbirodalmába, az egy különös, már-már misztikus, mással nehezen összehasonlítható környezetben találja magát, amely könnyen rabul ejtheti.

A szűk ösvény a bazaltomladék éles sziklái közt kanyarog

A Balaton északi partjától alig 25 kilométerre, a Keszthelyi-hegység északi részén található a Kovácsi-hegy, amely a Tátika-csoport bazaltvulkanitáival együtt félkör alakban veszi körül (Zsid, Zalasántó, Vindornyaszőlős és Sümeg között) a Keszthelyi-hegység harántvetődésekkel összehasogatott dolomit-rögét. Helyzetük a Keszthelyi-hegységben eléggé sajátos, mivel a hegység többi tagjaival ellentétben, felszínüket vulkáni kőzetanyag borítja.

A Kovácsi-hegy bazaltlepenyes tanúhegy. Nevét a törökdúlás idején elpusztult Kovácsi faluról kapta, amely a hegytől keletre fekvő kisebb medencében volt egykor található. Alapját 280–320 m tengerszint feletti magas-

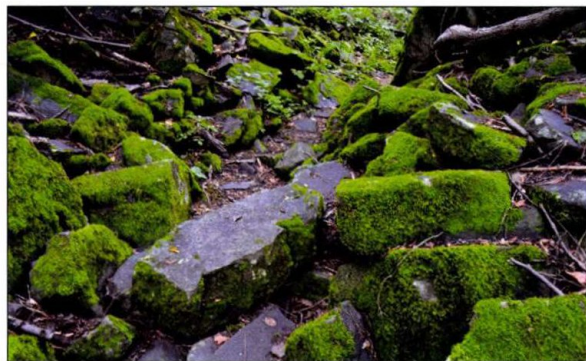
ságig pannon kori agyagos és homokos rétegek alkotják. A Vindornyai- és Marcal-medence süllyedése következtében a pliocén korban meginduló vulkáni tevékenység e homokrétegekre átlagosan 25–35 méter vastagságú bazalttakarót (bazaltlepenyt) terített. Előbb a fekete, oszloposan elváló bazalt ömlött ki, majd nagyobb tömegben – ez előbbi legtöbb helyen elfedve – szürke, palásan hasadó bazalt.

A bazaltömlést követő időktől napjainkig ún. szelektív denudációval formálódott a hegy. Míg a kemény bazalttakaró pereme meredek falakat hagyva szakadozott le, addig a környezetének fedetlen, laza pannon kori agyagos-homokos rétegeiben mintegy 150 m-es hiány keletkezett. E rétegek megmaradt része a bazaltperemtől előbb meredek, majd fokozatosan lankásodó lejtőt alkot, melynek a felszínét bazalttörmelék borít. A bazalt vastagsága, ha csekélyebb mértékben is, de az idők folyamán bizonyára fogyatkozott. Mind a bazalttakaró tetejét, mind a hegylábát alkotó pannon rétegeket több-kevesebb lösz is borítja, melyet az utolsó jégkorszak szelei szállítottak ide.

A bazaltutca keletkezése

A Kovácsi-hegycsoportot borító bazalt nyugati és délnyugati peremén, a suvadásos letörés következtében hosszan elnyúló különleges, fekete kőárok-folyosó keletkezett a bazalttömbök között. Ez a bazalt utca, amit a helyiek hívnak még sziklafolyosónak (a megközelítésnél ezzel az elnevezéssel gyakran találkozhatunk), vagy éppen kőároknak is.

A suvadásos letörés kialakulását több körülmény együttes jelenléte tette lehetővé. Ezek közül meg kell említeni az erős szélviharokat, melyek a bazaltot alátámasztó pan-

A sziklákat vastagon borítja a moha (A szerző felvételei)

non kori rétegeket – így a könnyen lepusztuló homokot is – kifűjték a sziklatömbök közül. A hatást felerősítette, hogy a bazalt a peremmel párhuzamosan töredezett szerkezetű volt. A törések nem csak a bazalt stabilitására voltak hatással, hanem a rajtuk keresztül beszivárgó csapadékvíz az alapkőzet agyagos részét is átmedvesítette és nedvesítette a felső régiókban. A folyamatos denudáció hatására a bazaltperem elvesztette alátámasztását, így jelentős méretű kőzetkaréjak szakadtak le és csúsztak lejjebb. A hatalmas bazalttömbök a csúszás következtében ugyan szétdarabolódtak, de egymás közelében maradtak és a bazaltperemmel párhuzamos árokrendszert, „bazaltutcákat” alkottak. A kőfolyosó alapkőzetét a felhalmozódó bazaltomladék borítja.

A Kovácsi-hegy ily módon keletkezett egyedi bazaltformációja egyes elképzelések szerint valaha az egyik legnagyobb méretű lehetett Európában. A bazaltutca hossza elérhetett akár az 1700 métert is. Sajnos napjainkra már csak az északi, pár száz méteres szakasza maradt meg eredeti állapotában, mivel mindkét végét egy-egy bazaltbánya fejteése lerövidítette. A robbantások hatására a sziklatömbök hosszú szakaszon ledőltek és a bazaltomladék által betemetődtek. Ugyanakkor ez a pár száz méter egy varázslatos világot jelenít meg. Miközben a keskeny ösvényen, a mohával beborított bazalt sziklák közt egyensúlyozunk, 5–15 méter magas bazalttömbök vesznek némán körül minket, melyek mintha főlnék totyosulva figyelnek minden lépésünket. A bazaltutca sajátos hangulatával és végtelen csendjével olyan hatással van az utazóra, mintha egy tündérmesében lévő kővé vált világban barangolna.

A viszonylag magas és meredek sziklatömböknek, valamint a környező buja növényzetnek köszönhetően a környezetéhez képest

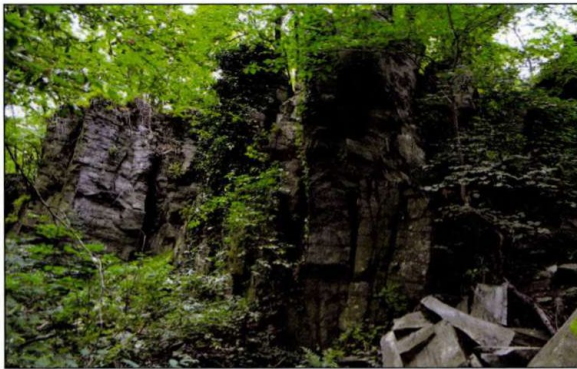
Összetöredezett, 5-15 méter magas bazalttömbök szegélyezik a bazaltutcát

jóval kevesebb fény jut be a bazaltutkába. Ennek köszönhetően egyedi mikroklima alakult itt ki. Növényzetében megjelennek azok a fajok, melyek a kevesebb napfényt, a több nedvességet és a magasabb a páratartalmat kedvelik. A bazaltutkában jellemző a juhar-hárs sziklaerdő, míg a Kovácsi-mezőre nyíló szurdokban hársas-cseresznyés mutatja a bazalttörmelék beerdősülésének utolsó stádiumát. A bazaltutca növényritkasága a Leptodon smidhii moha. Az északi lejtőkön bükkösök és savanyú talajú bokorerdők, a déli és nyugati lejtőkön akácok telepedtek meg.

A bazalt, a karsztos kőzetekkel ellentétben, egyenletes vízháztartást nyújt, ezért a bazalttakaró és az alatta lévő üledékes kőzet határán kis vízhozamú, de állandó források fakadnak. A Kovácsi-hegy fennsíkján bazaltdolina-tavak alakultak ki (pl. Rakottyás-tavak) melyek tőzegmohás fűzlápjai adják a hegy növényvilágának legjelentősebb társulásait.

A Vadlány-lik barlang

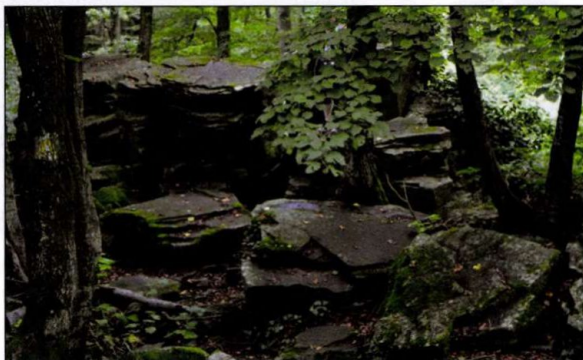
A bazaltutca egyik látványossága a különleges nevű Vadlány-lik barlang. Neve a különféle népi változatok miatt sokféle formában felbukkan. Így emlegetik: Vadlány-lik, Vadlánylik, Vadleány-barlangja, Vindornyaszőlői Vadlánylik, Savanyú Jóska tanyája,

A meredek falakon is jól kivehetők a törések és repedések

Savanyú Jóska barlangja. Utóbbi elnevezés arra utal, hogy bizonyosan akadtak, akiknek hosszabb-rövidebb időre hajlékuk is szolgált. A barlangot utoljára a német megszállás alatt használták, majd később, a Rákosi-féle beszolgáltatási rendszer idején, a környéken élő parasztok terményeiket rejtették el benne.

A barlanghoz romantikus legenda is fűződik: „Egyszer egy szép leány szerelmes lett egy szegény legénybe valahol a Kovácsi hegy környékén. Mikor a lány szülei rájöttek erre, mindent megtettek, hogy megakadályozzák a frigyet. Örömtől színleltek és felbíztatták leányukat, hogy hívja csak meg

A megcsúszott bazalttömbökön is felismerhető a kőzet jellegzetes oszlopos elválása

hozzájuk választottját vendégségbe. A leány szíve repesett az örömtől, amikor végre bemutatthatta kedvesét. A galád szülők azonban addig kínálgatták a legényt borral, míg az alaposan felöntött a garatra. Mámoros állapotában a gazda hívta, hogy bemutatja az istállót és a gazdaságot. Az istállóban azonban már zsendárok várták, akik az apa kérésére megölték a legényt. Amikor a lány ezt megtudta, szinte beleőrült nagy fájdalomba és elmenekült

otthonról. Soha nem látták többé, csak a falubéliek hallottak néha éjszakánként a fák közül szomorú leányéneket...”

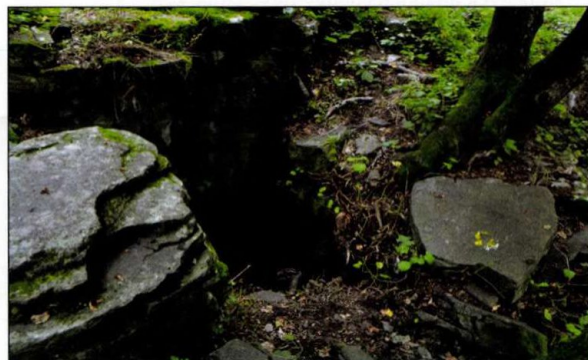
A barlang a bazaltutcával egy időben, a lejtőn csúszó kőzetkaréj széthúzódasának hatására keletkezett, mikor a kibillenő és a suvado mozgás következtében a bazaltutca árkával párhuzamos és arra merőleges repedések jöttek létre. Maga a barlang is egy ilyen repedésben található. A bazaltutkában ez idáig tíz a tektonikus bazaltbarlang vált ismertté.

A barlangokban eddig 12 állatfajt sikerült kimutatni. Ezek egyike sem igazi barlanglakó, mivel az árnyas, sziklás környezetben is megtalálhatóak. Szinte mindegyik barlangban előfordul a Kovácsi-hegyen élő ritka korongcsiga, gyakori a vörös csipkésbagoly-pille, az iszapszúnyog, a barlangi keresztes pók, de felbukkannak itt az éjszaka aktív denevérek is.

A Kovácsi-hegy oldalában található bazaltutca a Balaton-felvidéki Nemzeti Park fokozottan védett területe. A sziklafolyosó jól bejárható az 1999 májusában megnyílt, 6 kilométer hosszú, Buruczky Ferencről, a környék fiatalon elhunyt, természetvédő meteorológusáról elnevezett természetvédelmi tanösvényen is, amely érint minden fontos természeti értéket és bemutatja a térség növény- és állatvilágát. (A tanösvény jelzése: egységesen fehér alapon fekete madár.) Megközelíteni vagy Nagygyörbő, vagy Vindornyaszőlős felől lehet, utóbbi esetében a nagy kőbányán keresztülhaladva. (Gépkocsival a vindornyaszőlői bazaltbánya bejáratáig fel lehet menni.) 2010-ben a Kovácsi-hegy sziklaösvény elnyerte a Zala megye 7 csodája kitüntető címet, melyre az egyik bazalttömbön elhelyezett apró márványtábla hirdeti.

A Vadlány-lik barlang bejáratának száján szabálytalan négyszög alakú. Mérete átlói mentén körülbelül 1,5 x 1 méter

LADÁNYI LÁSZLÓ

A Vadlány-lik barlang bejáratának száján szabálytalan négyszög alakú. Mérete átlói mentén körülbelül 1,5 x 1 méter